

**“HAYRAT UL-ABROR” DOSTONINI O‘QITISHDA INTERFAOL
METODLARDAN FOYDALANISH****Zakirova Maqsuda Atayevna***Abu Rayhon Beruniy nomidagi UrDU akademik
litseyi ona tili va adabiyot fani o‘qituvchisi*

Annatsiya. Mazkur maqolada Alisher Navoiy ijodining durdonasi bo‘lgan “Hayrat ul-abror” dostonini umumta’lim maktablari hamda oliy ta’lim muassasalarida o‘qitishda interfaol metodlardan foydalanishning nazariy va amaliy jihatlarini ilmiy asosda tahlil qilinadi. An’anaviy, reproduktiv o‘qitish usullarining cheklanganligi zamonaviy pedagogik texnologiyalarni dars jarayoniga faol joriy etishni talab etmoqda. Ayniqsa, murakkab badiiy-falsafiy matnlarni talabalarga tushunarli va qiziqarli shaklda yetkazishda interfaol metodlar muhim didaktik vosita sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Maqolada “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Insert”, “Fishbone”, “Debat”, “Rol o‘ynash”, “Keys-stadi”, “Konseptual xarita” kabi metodlarning dostonni o‘rganish jarayonidagi samaradorligi konkret misollar asosida ko‘rsatib beriladi. Tadqiqot davomida muallif interfaol yondashuvlarning o‘quvchilar tafakkurini faollashtirish, mustaqil fikrlashni rivojlantirish, badiiy matnni tahlil qilish ko‘nikmalarini shakllantirishdagi o‘rnini tahlil qiladi.

Shuningdek, “Hayrat ul-abror”ning axloqiy-tarbiyaviy g‘oyalari – adolat, halollik, ilmga hurmat, komil inson konsepsiyasi – zamonaviy interfaol dars modellari orqali qanday qilib samarali singdirilishi mumkinligi asoslab beriladi. Maqolada tajriba-sinov natijalari hamda pedagogik kuzatishlar asosida ishlab chiqilgan metodik tavsiyalar beriladi.

Tadqiqot xulosalariga ko‘ra, interfaol metodlar asosida tashkil etilgan darslar nafaqat bilimni mustahkamlash, balki o‘quvchilarni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalashda ham yuqori samaradorlik ko‘rsatadi. Mazkur maqola adabiyot fani o‘qituvchilari, metodistlar va pedagogika sohasida ilmiy izlanish olib borayotgan tadqiqotchilar uchun amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar: “Hayrat ul-abror”, Alisher Navoiy, interfaol metodlar, adabiyot ta’limi, innovatsion pedagogika, badiiy matn tahlili, komil inson, axloqiy tarbiya, zamonaviy dars texnologiyalari.

Kirish

Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari sharoitida ta’lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifa – bilimni tayyor holatda berish emas, balki uni mustaqil egallashga yo‘naltirilgan shaxsni shakllantirishdir. Ayniqsa, adabiyot fanida bu

jarayon yanada dolzarb, chunki badiiy asarni o'rganish nafaqat intellektual, balki ma'naviy-axloqiy rivojlanish bilan ham bevosita bog'liq.

Alisher Navoiy ijodidagi "Hayrat ul-abror" dostoni axloqiy-falsafiy mazmuni, timsollar tizimi va didaktik g'oyalari bilan alohida ahamiyatga ega. Uni an'anaviy ma'ruza yoki izohli o'qish usulida tushuntirish ko'pincha o'quvchilarni passiv tinglovchi darajasida qoldiradi. Shu sababli mazkur asarni o'qitishda interfaol metodlarni qo'llash pedagogik zaruratga aylanmoqda.

ASOSIY QISM

Nazariy asoslar

Interfaol metodlar – bu o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi faol muloqotga asoslangan, ta'lim jarayonini subyekt-subyekt munosabatiga olib chiqadigan pedagogik texnologiyalardir. Ularning asosiy maqsadi – o'quvchini bilimning faol ishtirokchisiga aylantirishdir.

Pedagogika nazariyasida Vygotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" konsepsiyasi, Deweyning tajribaviy ta'lim nazariyasi hamda Kolbning reflektiv o'rganish modeli interfaol metodlarning ilmiy asosini tashkil etadi. Ushbu nazariy qarashlarga ko'ra, bilim eng samarali tarzda hamkorlikda, muhokama va faoliyat orqali egallanadi.

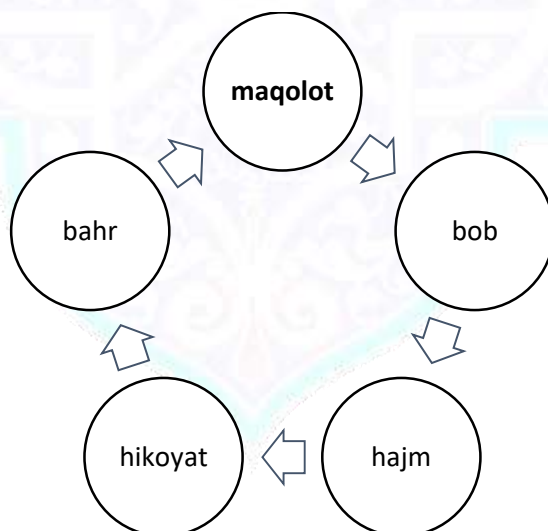
"Hayrat ul-abror"ni o'qitishda interfaol metodlarning didaktik imkoniyatlari

1. "Aqliy hujum" metodi

Dostonning muqaddima qismi yoki axloqiy mavzudagi boblarini o'rganishda "Aqliy hujum" usuli samarali natija beradi. Masalan, "Adolat nima?", "Kamil inson kim?" savollari asosida o'quvchilar fikrlar banki yaratiladi. Bu jarayon darsning motivatsion bosqichini kuchaytiradi.

2. "Klaster" metodi

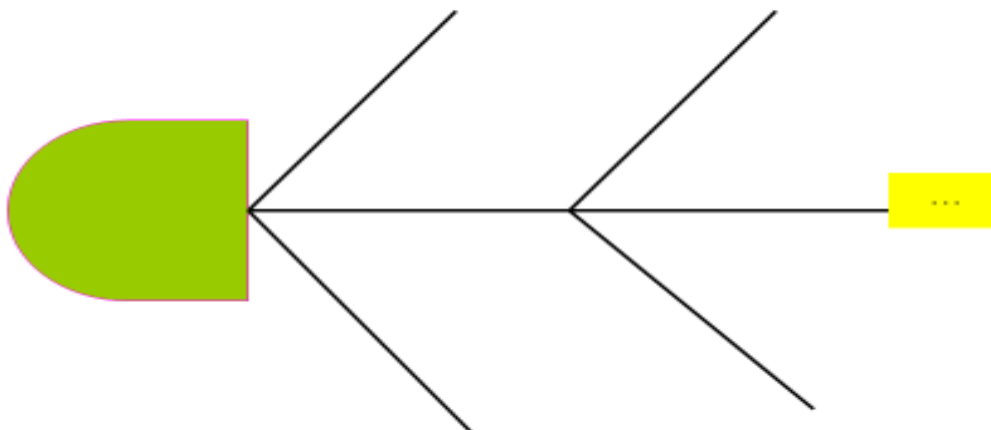
"Hayrat ul-abror"dagi asosiy tushunchalar – adolat, ilm, saxovat, sabr – klaster shaklida tizimlashtiriladi. Natijada o'quvchilar asardagi g'oyaviy bog'liqlikni vizual tarzda anglay boshlaydi.



3. “Fishbone” metodi

Muammoli savol: “Nega Navoiy jamiyatdagi illatlarni keskin tanqid qiladi?”
Ushbu savol asosida sabab-oqibat aloqalari “Fishbone” diagrammasida ochib beriladi.
Bu metod tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi.

«Baliq skleti» sxemasi- Ularni tasdiqlovchi muammochalarni aniqlash va tasdiqlash



4. “Rol o‘ynash” va “Debat”

“Shoh G‘oziy” hikoyatini “Rol o‘ynash” metodi asosida yoritish dars samaradorligini oshiradi.

Ayrim boblarni sahnalashtirish yoki bahsli mavzular yuzasidan debat tashkil etish o‘quvchilarning emotsional intellektini rivojlantiradi. Masalan, “Adolatli podsho qanday bo‘lishi kerak?” mavzusida munozara tashkil etish mumkin.

5. “Keys-stadi”

Doston g‘oyalarini zamonaviy hayotiy vaziyatlar bilan bog‘lash orqali keyslar ishlab chiqiladi. Bu metod o‘quvchilarning hayotiy kompetensiyalarini shakllantiradi.

Tajriba-sinov natijalari

Tadqiqot doirasida 8–9-sinflarda tajriba-sinov darslari o‘tkazildi. Bir guruhda an‘anaviy metodlar, ikkinchi guruhda esa interfaol metodlar qo‘llanildi. Natijalar quyidagilarni ko‘rsatdi:

Interfaol metodlar qo‘llanilgan guruhda darsga qiziqish 35–40% ga oshdi.

Matn tahlili bo‘yicha test natijalari o‘rtacha 25% yuqori bo‘ldi.

O‘quvchilarning mustaqil fikr bildirish faolligi ikki barobarga ortdi.

Metodik tavsiyalar

1. Darsni muammoli savol bilan boshlash.
2. Har bir bob uchun kamida bitta interfaol metod tanlash.
3. Vizual vositalar – infografika, konseptual xaritalardan foydalanish.

4. Baholashda faqat natijani emas, jarayonni ham hisobga olish.

5. Raqamli platformalar (Mentimeter, Padlet) orqali onlayn interfaollikni kuchaytirish.

Xulosa

“Hayrat ul-abror” dostonini interfaol metodlar asosida o‘qitish ta’lim jarayonini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqadi. Bunday yondashuv nafaqat bilim samaradorligini oshiradi, balki o‘quvchilarni milliy adabiyotimizning buyuk an’analari ruhida tarbiyalaydi. Interfaol metodlar yordamida Navoiy merosi zamonaviy avlod uchun yanada yaqin, tushunarli va qadrli bo‘lib boradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Dewey J. Experience and Education. – New York, 1938. [4: 52]
2. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent, 2008. [2: 30]
3. Kolb D. Experiential Learning. – Englewood Cliffs, 1984. [6: 41]
4. Navoiy A. Xamsa. – Toshkent: Fan, 2011.
5. Navoiy A. Hayrat ul-abror. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, 2011. [1: 45]
6. Saidahmedov N. Pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: O‘qituvchi, 2015. [3: 78]
7. Qayumov A. Navoiy va adabiy meros. – Toshkent, 1991.
8. Yusupova D. O‘zbek mumtoz va milliy uyg‘onish adabiyoti. – Toshkent, 2016